

Дослідження потреб територіальних громад у партисипації

Доповідач: Свеженцева Юлія Олександрівна,
канд. соціол. наук, доцентка

Інформація про дослідження

Терміни проведення дослідження: жовтень-листопад 2023 р.

- Проведено онлайн 24 фокус - групових інтерв'ю з представниками ОМС та ОГС.
- Проаналізовано зміст та структуру офіційних сайтів та сторінок у соціальних мережах 15 територіальних громад.
- Проаналізовано зміст стратегій /планів розвитку територіальних громад (за наявності).

Мета:

- визначення рівня, особливостей та перешкод партисипативних процесів у громаді;
- виявлення суттєвих для громади проблем, вирішенню яких може сприяти налагодження ефективної партисипації.

Потреби в конструктивній участі громадськості у формуванні владних рішень в Україні

Роль громад та громадськості у повоєнному відновленні України.

Рекомендації Європейської комісії щодо посилення ролі громадськості у формуванні владних рішень.

Законодавчі ініціативи

Прийнято за основу проект Закону №4254 «Про публічні консультації»

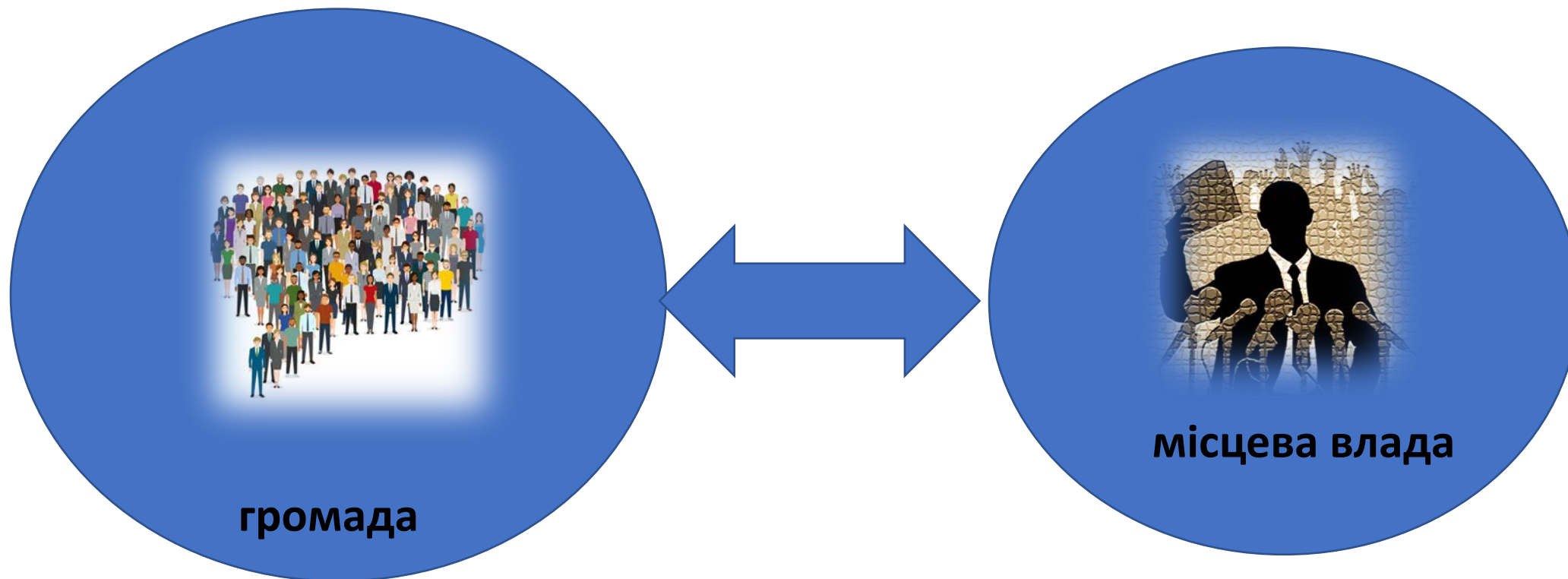
На розгляді комісій Верховної Ради:

- №7283 - Проект Закону «Про народовладдя в громадах»
- №6401 – Проект Закону «Про прозорість місцевого самоврядування»
- №6319 – Проект Закону «Про удосконалення порядку діяльності ОСНів»

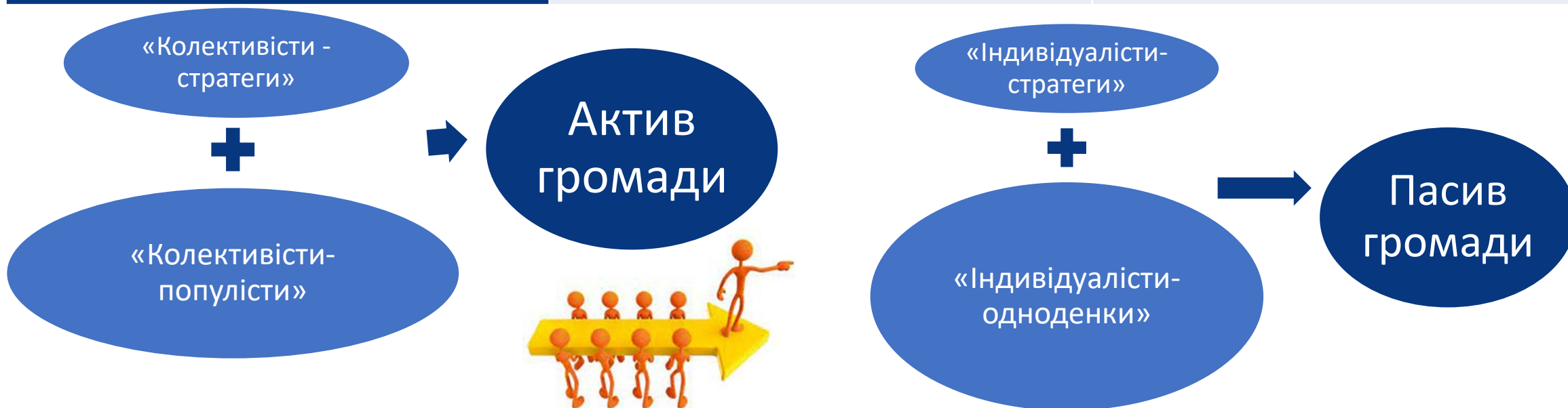
Ініціативи Мінцифри щодо удосконалення сайтів місцевих громад. Е-Дем.

Якими можуть бути відносини між місцевою владою і громадянськістю?

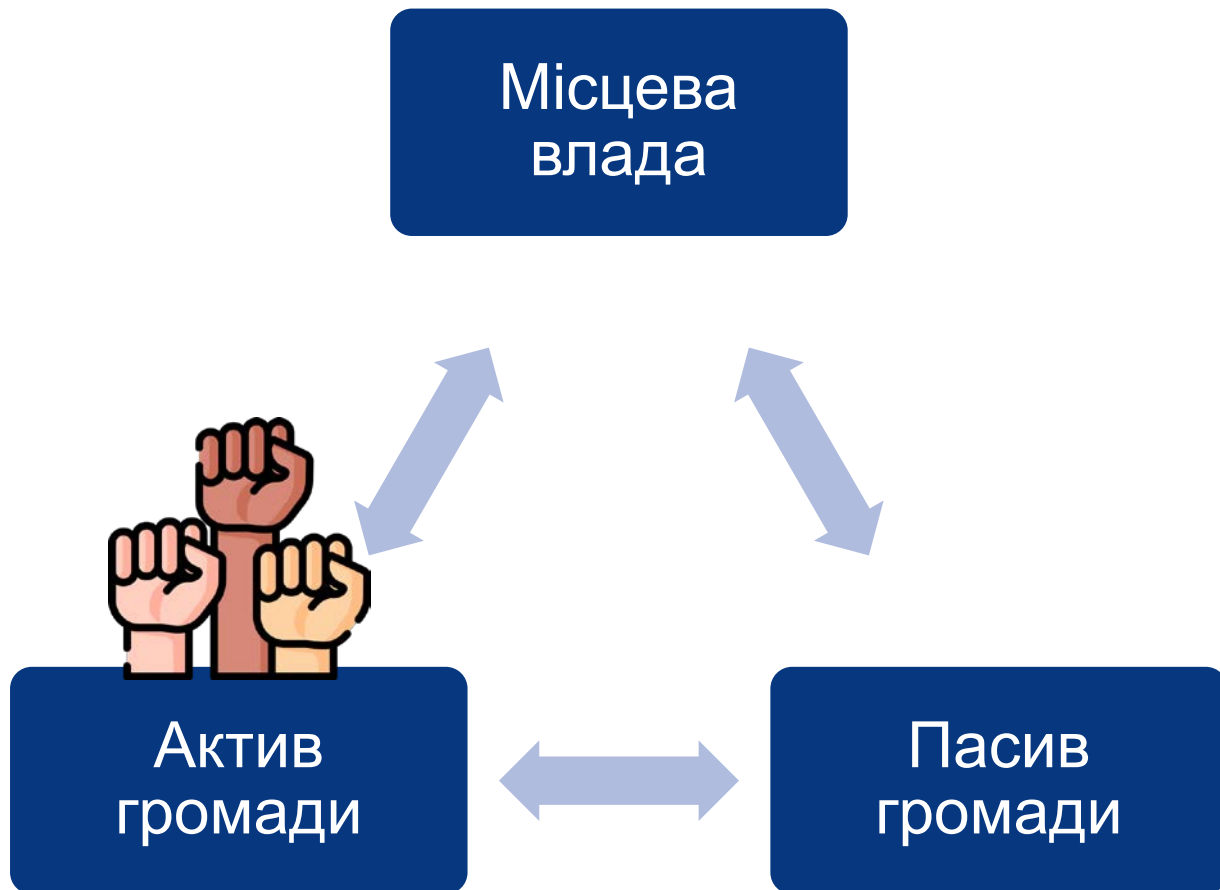

Чотири типи громадськості

Вибір у соціальних дилемах	Віддають пріоритет теперішнім цілям/інтересам	Дбають про майбутнє
Віддають пріоритет цілям громади	«Колективісти-популісти»	«Колективісти - стратеги»
Віддають пріоритет особистим цілям	«Індивідуалісти-одноденки»	«Індивідуалісти-стратеги»

Роль активу громади

Г. Зіммель: Тріада відносин є коаліція двох проти одного.

Збалансована тріада – це коли одна із сторін балансує між інтересами інших двох.

Для збалансованих відносин актив громади урівноважує тріаду відносин, становлячись залежно від ситуації то на бік громади, то влади.

Методологія аналізу

- Сформулювати «ідеальну модель», «еталон» участі громадськості.
- Порівняти стан участі громадськості в територіальних громадах з «еталоном».
- Знайти відрізнення, визначити напрями розвитку і потреби.

За яких умов активна громадськість забезпечує збалансований розвиток громади?

Якою має бути місцева влада і що вона має робити?

Характеристики

- Відкрита та підзвітна у своїй діяльності.
- Усвідомлює свою залежність від активної громадськості.
- Усвідомлює необхідність партнерства з активом громади.
- Усвідомлює перевагу справжньої участі громадськості і створює можливості для цього.
- Має стратегічне мислення.
- Має стратегію розвитку громади.
- Вміє підтримувати діалог з громадськістю.
- Знає форми і інструменти участі громадськості.

Дії

- Створює широкі можливості для участі громадськості.
- Сприяє участі громадськості.
- Надихає громадськість на активну участь.
- Інформує громадськість, формує громадську думку.
- Консультується з громадськістю, проводить опитування, інформує громадськість про результати опитувань.
- Враховує громадську думку і настрої, але не йде на поводу популістських, тобто стратегічно невживаних рішень.
- Підтримує постійний конструктивний діалог з громадою.
- Сприяє участі громади у формуванні рішень.
- Залучає актив громади до прийняття рішень.
- Делегує повноваження активу громадськості.

Яким має бути актив громади і що він має робити?

Характеристики

- Стратегічне мислення (достатня кількість громадських діячів-«колективістів-стратегів»).
- Організованість і спроможність, незалежність від місцевої влади.
- Сталість ресурсів, зокрема людських.
- Не має цілей політичної конкуренції, не претендує на владу.
- Знає широкий спектр форм і інструментів участі громадськості, вміло застосовує їх.
- Здатний представляти, балансувати і захищати інтереси всіх груп громади.
- Має авторитет і вплив на владу і громаду.

Дії

- Здійснює постійний моніторинг діяльності місцевої влади щодо її відповідності потребам громади, зокрема стратегічним.
- Критикує владу, щоб допомогти, а не знищити.
- Інформує широку громадськість про результати такого моніторингу.
- Бере участь у прийнятті рішень щодо питань місцевого значення та розвитку.
- Залучає у разі потреби широку громадськість для вирішення нагальних проблем або реалізації ініціатив.

Яким має бути пасив громади і що він має робити?

Характеристики	Дії
• Певною мірою цікавиться життям громади. • Довіряє і при необхідності допомагає активу громади, бере участь у громадських заходах. • У разі необхідності здатні під проводом активу громади відстоювати власні інтереси.	• Довіряє і при необхідності допомагає активу громади, бере участь у громадських заходах. • Спираючись на результати моніторингу, здійсненому активом громади, прислухається до рекомендацій влади, виконує рішення, довіряє владі та голосує за неї.

Процес інституціалізації участі громадськості

Ситуація і проблеми

Адхократична активність громади

Можливості/реалії впливу громадськості на місцеву владу

Формування громадського активу

Посилення інституційної спроможності ОГС

Вибудова діалогу з місцевою владою

Формування партнерства місцевої влади і громади

Місцеві проблеми територіальних громад

- Економічні проблеми як наслідки війни.
- Відтік населення, зокрема активної молоді, особливо з невеликих міст та сільських громад.
- Недостатньо надходжень у місцевий бюджет.
- Повернення ПДФО військових.
- Забезпечення ВПО житлом, їжею, предметами побуту, роботою.
- Відновлення зруйнованого житла та інфраструктури.
- Поганий стан доріг.
- Проблеми транспортного сполучення.
- Недостатня кількість та невідповідність умовам об'єктів укриття.
- Проблеми надійності комунального обслуговування, особливо перед очікувано важкою зимою.
- Проблеми з побутовими відходами (організація вивозу сміття в селах, проблеми на сміттєзвалищах, відсутність сортування і переробки сміття, несанкціоновані звалища тощо).
- Проблеми з бездоглядними тваринами.

Активна критика діяльності місцевої влади з боку опозиційних депутатів, підбурення громади до недовіри та протесту.

Адхократична участь громадськості

Як реагують громади на виникнення серйозних проблем?

Як люди намагаються власними силами покращити життя в громаді?

- Допомога ЗСУ
- Допомога ВПО
- Допомога у розбиранні завалів внаслідок обстрілів
- Взаємодопомога при атаках ворога на інфраструктуру
- Облаштування укриття в багатоквартирних будинках
- Допомога вразливим групам населення
- Благоустрій
- Ліквідація стихійних звалищ сміття

В громадах, де багато ОСББ, рівень адхократичної участі громадськості значно вищий.

Можливості/ реалії впливу громадськості на місцеву владу

- В кожній громаді є інструменти впливу на рішення місцевої влади.
- Ще не всюди є можливості подання петицій, проведення публічних консультацій, започаткування бюджету участі, дорадчих/ консультативних громадських органів, публічних обговорень (в онлайн-форматі, в умовах війни).
- Навіть там, де є нові інструменти участі громадськості, громада здебільшого переважає старі і звичні: писати звернення, телефонувати на гарячу лінію, ходити на особисті прийоми, зокрема до голови. У сільській місцевості – звертатися до старости.
- **Нові інструменти участі потребують популяризації!**
- Дуже популярний інструмент участі – критичні дописи у соціальних мережах.
- **Наявність інструментів впливу ще не означає, що громада буде їх використовувати.**

Формування громадського активу

Внаслідок активності «на місцях» в громаді з'являються громадські діячі – люди, які налаштовані на захист інтересів громади

Дуже добре, якщо серед них будуть люди зі знаннями та стратегічним мисленням

З'являються громадські організації, які поступово набувають вплив, силу і інституційну спроможність

Завдання для місцевої влади – через діалог навчити актив громади реалістично дивитися на стан справ та дбати про майбутнє, сприяти розвитку компетенцій активу громади.

Перешкоди для активної участі громадськості

Зовнішні перешкоди:

- Зовнішні фактори, які змушують людей витратити багато часу на задоволення первинних потреб у їжі, засобах існування, безпеці тощо.
- Факти корупції, зловживання службовим становищем, розкрадання гуманітарної допомоги у місцевій владі.
- Відсутність успішних прикладів.
- Неінституціалізованість деяких практик участі громадськості.
- Тиск з боку представників місцевої влади.

Перешкоди для активної участі громадськості

Внутрішні перешкоди:

- Радянські стереотипи поведінки, патерналізм.
- Психологічний вплив війни: тривожність, безнадія, апатія тощо.
- Невизначеність майбутнього, «синдром відкладеного життя»- «це після перемоги».
- Інерція. Відсутність лідерів для подолання інерції.
- Невизначеність щодо участі громадськості: незнання форм та інструментів участі, а також затрат часу на них.
- Невпевненість у собі, небажання отримувати знання, небажання витратити час.
- Боязнь осуду з боку оточення.
- Песимізм, очікування негативного результату.
- Егоїзм, бажання отримати певне благо задарма.

Первомайська територіальна громада Харківської області

- **Місцева влада втілила багато ініціатив**, які створюють можливості для конструктивної і активної участі громадськості.
- **Сайт** громади пропонує широкий спектр партисипативних інструментів.
- **Громада в більшості пасивна**, в першу чергу через значний відтік молоді, і мало використовує запропоновані можливості.
- **Громадськість не хоче вчитися**, навіть безкоштовно на семінарах у різних проєктах технічної допомоги.
- **Пасивністю і неграмотністю** більшості громадськості користуються опозиційні депутати, які в боротьбі за владу підбурюють громадськість до часом необґрунтованої критики місцевої влади, акцій спротиву та насильницьких дій.
- У відповідь на такі дії міська влада дистанціюється, виказує тенденцію переводу спілкування з громадою переважно в онлайн, що ще спотворює діалог з громадою.
- **Місцева влада не втрачає надію і продовжує формувати конструктивну громадськість, зокрема через активне залучення молоді.**

Первомайська територіальна громада Харківської області

Партисипативні потреби і завдання:

- Втілення програм для молоді (створення робочих місць, розвиток індивідуальних ініціатив, створення умов для самореалізації та розвитку тощо).
- Залучення молоді до управління громадою, зацікавлення їх місцевим розвитком, надання необхідних знань для конструктивної партисипації.
- Донесення до широкої громадськості усвідомлення того, що громаду треба рятувати.
- Розробка стратегії розвитку (виживання!) громади із залученням всіх заінтересованих сторін, зокрема місцевого бізнесу та молоді.
- Формування активу громади, посилення його спроможності для активної та конструктивної партисипації.
- Створення та розвиток громадських організацій (особливо в староостинських округах) залучення грантових коштів на розвиток сільських громад.

Вознесенська міська територіальна громада

- Сайт потребує доопрацювання, забезпечення сучасних можливостей для участі громадськості.
- В місті сформована активна громадськість. Вона загартувалася, певною мірою, у відстоюванні своїх прав та справедливості, у незгоді з рішеннями місцевої влади.

«Зараз громада не чує місцеву владу, тому що місцева влада з самого початку не чула громаду».

- Місцева влада внаслідок скандальних історій певною мірою втратила довіру громадськості, чим підпала під пильний контроль з боку громади і упереджене сприйняття всіх її рішень.
- Претензії з боку громадськості – відсутність належної комунікації. Влада не радиться з громадськістю, а просто ставить людей перед фактом, що рішення прийняте.

«Люди обурені, громадськість змушена або іти на мітинги, або приходити напругу до місцевої влади вже в кабінети. Немає такого, що міська рада, якщо щось вирішила, спочатку спитали думки громади, а потім зробили».

Вознесенська міська територіальна громада

- Місцева влада вживає заходи щодо підвищення довіри з боку громади. Наприклад, комунікація з представниками громадськості у неформальній обстановці: «Кава з мером міста».
- При розробці Проекту відновлення громади влада проводила опитування, мешканці заповнювали гугл-форми. Було надано 221 пропозицію щодо відновлення міста.
- Представники ГО приходять на прийом до мера з ініціативами щодо співпраці або партнерства і знаходять підтримку.

Вознесенська міська територіальна громада

Партисипативні потреби і завдання:

- Беззаперечна відкритість діяльності місцевої влади. Давати як факти, так і трактування цих фактів, щоб уникати їх викривлення.
- Впровадження соціальних технологій підвищення довіри до влади.
- Запровадження постійного діалогу між місцевою владою і громадськістю.
- Започаткування і підтримка діяльності дорадчих органів з числа найбільш свідомих, стратегічно мислячих представників громадськості.
- Спільна з громадськістю участь у заходах, що покращують життя громади.

Южненська міська територіальна громада

- На сайті громади представлені такі інструменти участі громади, як публічні консультації та петиції, проте актуальних немає. Сайт потребує інформаційного доповнення.
- В місті багато ініціатив «на місцях», завдячуючи, в першу чергу, великій кількості ОСББ.
- Є достатньо потужний, але поки ще малочисельний актив громади. Наразі йде процес напрацювання його інституційної спроможності: локальні ініціативи оформлюються в нові громадські, благодійні організації, інші органи громадянського суспільства.
- Особлива увага активу громади – залучення та навчання молоді.

Южненська міська територіальна громада

- Ініціативи активістів, за їх свідченням, часом стикаються з протидією або байдужістю з боку місцевої влади.

«Це просто байдужість з боку міської влади. У нас було вже 7 ярмарок, 5 проходили під вікнами виконкому, і зовсім не зрозуміло, чому представники влади не приєднувались до нас».

- Місцева влада, за думкою активістів, просто боїться громадської активності.

«Ніяким чином до влади достукатися не можна. Як би можна було взаємодіяти з нашою владою, ми б досягли набагато більших результатів. А так як ми зараз стукаємо в зачинені вікна, зачинені двері. Влада взаємодіяти з нами не дуже хоче, тому що боїться за кожний свій крок, за кожний свій подих, адже у них у всіх є гріхи... Ми беремо все можливе і починаємо діяти, щоб покращити життя в нашій громаді».

- Актив ставить до себе правильні запитання: «А що я зробив, щоб влада працювала добре? Ми самі дозволяємо так до себе ставитися. Бо треба відстоювати нашу думку разом».

- Місцева влада вимушена «доганяти» розвиток громадського активу. Вона спробувала створити Молодіжну раду, але цю ідею не підтримав депутатський корпус. Є наміри започаткувати Бюджет участі та Громадську раду.

Южненська міська територіальна громада

Партисипативні потреби і завдання:

Місцевій владі:

- Розбарикадуватися!
- Вибудувати діалог на принципах рівності та поваги.
- Увага молоді!

Громадському активу:

- Розширюватися за рахунок правильного залучення однодумців.
- Навчатися громадській активності. Увага на соціальні технології та теорію змін.

Для всієї громади :

- Перейти від диванної критики до конструктивних дій.
- Інформаційна кампанія : «Як правильно донести до місцевої влади свою думку, щоб вона була врахована».

Арцизьська міська територіальна громада

Сайт ОМС потребує доопрацювання, забезпечення більших можливостей для участі громадськості.

Пасив громади. Населення громади є в більшості пасивним.

Є **адхократична активність**: люди об'єднуються по багатоквартирних будинках для розв'язання проблем утримання житла, облаштування або ремонту майданчиків.

Актив громади. Є невелика частка активного населення, і саме вони беруть участь у роботі громадської ради, молодіжної ради, ради підприємців, ради ВПО.

Є **Стратегія розвитку** Арцизької міської територіальної громади на 2022-2027 роки.

Співпраця. Завдяки спільним зусиллям цих рад з місцевою владою в громаді реалізуються важливі ініціативи, які охоче підтримуються населенням, тому що відповідають їхнім щирим добрим бажанням.

Арцизьська міська територіальна громада

Співпраця. Завдяки спільним зусиллям цих рад з місцевою владою в громаді реалізуються важливі ініціативи, які охоче підтримуються населенням, тому що відповідають їхнім щирим добрим бажанням.

- проект «Разом до перемоги»
- акція «Донорство»
- проект «Друге дихання»
- проект «Освітній парк»
- програма «Зроби свою громаду чистою»
- програми для молоді.

Місцева влада:

- підхоплює ініціативи громадськості і пропонує свої, використовує всі можливості для побудови партнерства і довіри;
- створює багато партисипативних механізмів та інструментів,
- усвідомлює перевагу від активної участі громадськості,
- висловлює вдячність громаді за зворотний зв'язок та допомогу.

**Результат - високий рівень довіри населення до місцевої влади.
покращенні життя в громаді.**

Арцизька міська територіальна громада

Партисипативні потреби і завдання:

- Місцевій владі – розширення можливостей для участі громадськості за рахунок впровадження нових форм і інструментів.
- Впровадження програм залучення молоді.
- Розвиток і посилення інституційної спроможності громадських організацій.
- Збільшення та укріплення громадського активу за рахунок залучення найбільш свідомих та розумних представників громади, навчання їх партисипативним методам і інструментам.
- Удосконалення навичок стратегічного мислення, спільне планування розвитку громади.
- Підтримка постійного діалогу між місцевою владою та громадою.
- Розвиток деліберативної демократії – посилення ролі громадських дорадчих органів.

Павлоградська міська територіальна громада

- В місті громада є активною, багато створено ОСББ. Є Ресурсний центр ОСББ. Люди об'єднуються, щоб покращити життя в громаді.
- Місцева влада усвідомила, що її співпраця з громадськістю стимулює розвиток громади.

«Коли ми почали працювати над залученням коштів, то зрозуміли, що більшість програм іде на громадські організації. Ми промоніторили, що в нашому місті багато лідерів ГО, які самостійно залучають кошти і впроваджують проекти для розвитку громади. Ми прийшли до висновку, що треба згуртуватись громаді, і стали подавати спільні проекти».

«Як виявилось, ГО проводять і анкетування, і фокус групи. Так ми разом за напрямками проводимо опитування і фокус групи, і тоді розробляємо програми, які дійсно потрібні громаді».

Павлоградська міська територіальна громада

- В місті багато програм, націлених на соціальну сферу, на охорону здоров'я, підприємництво, допомогу ВПО.
- Влада разом з громадськими лідерами, ГО провели конкурс мініініціатив і подали 26 проєктів, з яких 5 отримали підтримку.
- Є бюджет участі, «Громада своїми руками», інші конкурси. Так люди вирішують проблеми в районах міста.
- Найбільш активні люди беруть участь у Громадській раді і Раді ВПО.

«Коли тобі дають право розподілити бюджет міста так, як ти вважаєш за потрібне, для людей це дуже важливо. Вони знають, що їхня думка важлива, і вона почута».

Павлоградська міська територіальна громада

- ВПО проявляють активність, навчаються на курсах англійської мови, комп'ютерних, щодо відкриття власної справи.
- Громадськість має вплив на міську владу.

«Коли розробляємо якісь стратегічні документи, створюємо робочі групи, в яку обов'язково входить громадськість. Робимо фокус групи з різних верств населення. Кожний мешканець може ввійти в робочу групу і висловити свою думку».

Цитати з висловлювань громадських активістів м. Павлоград

«Я захоплююсь мешканцями міста Павлограда – вони відгукуються на будь-які ініціативи. Вони дуже легко піднімаються на толоки, швидко об'єднуються в волонтерські спільноти, дуже щедро допомагають фінансами – чи то військовим збір відкривається, чи то на ремонт житла для дітей-сиріт».

«Дуже багато ініціатив, люди об'єднуються і будинками, і вулицями. Павлоград – це соціальна згуртованість на високому рівні».

«Сьогодні важливу роль відіграє публічність місцевої влади, її відкритість. Ми бачимо, наприклад, проведення всіх засідань, тобто тих, кого ми обирали. Тому маємо дуже гарну можливість в коментарях пропонувати, казати, якщо щось не так робиться».

Проблеми, які можна вирішити в громадах за активної участі громадськості

- **Вирішення проблеми побутових відходів.** Впровадження роздільного збору сміття, навчання людей поводженню з твердими побутовими відходами, ліквідація стихійних звалищ сміття; в селах – організація належного вивозу сміття, своєчасної оплати цю послугу.
- **Вирішення проблеми безпритульних тварин** (стерилізація, відкриття притулку, недопущення жорстокого поводження з тваринами, культура вигулу собак тощо)
- **Облаштування** прибудинкових територій, територій відпочинку, пляжних територій, місць на окраїнах.
- **Створення умов для залучення молоді** (майданчики для спілкування і навчання, розвиток творчості тощо).
- **Облаштування укриття** у багатоквартирних будинках (генератори, освітлення, вода, вогнегасники тощо).
- **Залучення коштів** для створення реабілітаційного центру для військових, які повертаються з фронту.
- **Оснащення пунктів незламності.**
- **Створення сучасного майданчику** для дітей.

Процес інституціалізації участі громадськості

Ситуація і проблеми

Адхократична активність громади

Можливості/реалії впливу громадськості на місцеву владу

Формування громадського активу

Посилення інституційної спроможності ОГС

Вибудова діалогу з місцевою владою

Формування партнерства місцевої влади і громади

Дякую за увагу!

